

Ринок молочної галузі: стан та тенденції розвитку

Джеджула В.В.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницького національного технічного університету

Єпіфанова І.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницького національного технічного університету

Гладка Д.О.

магістрант
Вінницького національного технічного університету

У статті проведено моніторинг сучасного стану та перспектив розвитку молочного ринку в Україні. Досліджено питання виробництва, експорту та імпорту сировини та готової продукції. Ідентифіковано основні проблеми виробництва та реалізації молочної продукції та, відповідно до наявних проблем, запропоновано основні напрями підвищення рівня функціонування українського молочного ринку.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, молокопереробні підприємства, експорт, імпорт, виробництво, реалізація.

Джеджула В.В., Єпіфанова І.Ю., Гладка Д.А. РЫНОК МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ: СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

В статье проведен мониторинг современного состояния и перспектив развития молочного рынка в Украине. Рассмотрены вопросы производства, экспорта и импорта сырья и готовой продукции. Идентифицированы основные проблемы производства и реализации молочной продукции и, в соответствии с имеющимися проблемами, предложены основные направления повышения уровня функционирования украинского молочного рынка.

Ключевые слова: молоко, молочная продукция, молокоперерабатывающие предприятия, экспорт, импорт, производство, реализация.

Dzhedzhula V.V., Yepifanova I.Yu., Hladka D.A. DAIRY MARKET: CONDITION AND DEVELOPMENT TRENDS

The article reviews the current state and development prospects of the Ukrainian dairy market. There are considered problems of production, export and import of raw materials and finished products. The basic problems of production and realization of dairy products were identified and, in accordance with the existing problems, the main directions of increasing the level of functioning of the Ukrainian dairy market were proposed.

Keywords: milk, dairy products, dairy processing enterprises, export, import, production, sale.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення виробництво молочної продукції займає провідне місце в АПК України. В Україні високий економічний, природно-кліматичний, трудовий потенціал розвитку молочної галузі. Разом із тим виробництво молочної продукції має динаміку щорічного скорочення, тому для подолання цієї кризи необхідно проаналізувати сучасний стан виробництва та реалізації молочної продукції, виявити причини негативних явищ та надати рекомендації щодо подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку ринку

молока та молочної продукції присвячено праці Т.Л. Керанчука, Н.В. Овсієнка, М.І. Бутенка, Т.Г. Дудар, С.В. Васильчака, В.О. Рибінцева, С.О. Степанчука, О.В. Моргуна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, які стосуються ринку молока та молочної галузі у цілому, виникає потреба у систематизації чинників, які визначають умови функціонування молочної галузі та пошуку ефективних шляхів її розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є систематизація чинників, які впливають на сучасний

стан ринку молочних продуктів в Україні та визначення напрямів активізації найважливіших механізмів підвищення ефективності функціонування молочної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок молока та молочних продуктів в Україні є однією із найважливіших та найбільш перспективних складових частин ринку АПК, який знаходиться у двадцятці найбільших світових виробників молока.

Від його розвитку залежить забезпечення населення України життєво необхідними продуктами харчування, що виробляються з молока.

Молочна галузь, до складу якої входять маслоробна, сироробна, молочноконсервна підгалузі, а також виробництво продукції з незбираного молока, на сучасному етапі є однією з провідних у структурі харчової індустрії України [1]. Продукція цієї галузі займає важливе місце у споживанні населення. Частка витрат на молочні продукти становить 15% від загальних витрат на харчування (це четверте місце після витрат на хлібобулочні, м'ясні, борошняні та макаронні вироби).

Нині функціонує близько 350 підприємств із переробки молока, з яких 80 виробляють 90% суцільномолочної продукції [2; 3]. У зв'язку зі значною конкуренцією на ринку можна виділити низку лідерів, які займають найбільші частки ринку: ДП «Лакталіс-Україна», ТОВ «Данон», ТОВ «Терра Фуд», ТОВ «Люстдорф», ПрАТ «Молочний альянс», ПрАТ «Вінницький

молочний завод «Рошен», ТОВ «Група компаній «Альянс», ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна», ПрАТ «Комбінат «Придніпровський», ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та багато інших. Керівництво цих підприємств вкладає значні кошти в модернізацію виробництва та поліпшення якості молока та молочних продуктів, слідує та відповідно реагує на зміни кон'юнктури ринку, постійно поліпшує та розширює асортимент видів продукції для покращення процесу виробництва продукції, збільшення обсягів реалізації продукції та отримання чистого прибутку.

Частки ринку виробників молочної продукції 2017 р. у відсотковому значенні зображено на рис. 1 [4], з якого видно, що лідируючі позиції займають такі молокоперобні підприємства України:

– ПрАТ «Вінницький молочний завод «Рошен»: частка на ринку – 10 %;

– ТОВ «Терра Фуд»: частка на ринку – 9 %;

– ТОВ «Люстдорф»: частка на ринку – 8 %.

За даними Державної служби статистики України, чисельність корів в Україні за 2017 р. зменшилася майже на 60 тис. голів – до 2,108 млн. Велика рогата худоба на фермах продовжує «вимирати», і з 1990 р. прослідковується поступове зниження її чисельності (рис. 2) [5]. Позитивним є зростання продуктивності виробництва молока українськими підприємствами, яка в 2017 р. досягла 6 тис. кг/корову.

З кожним роком молочний ринок України суттєво скорочує обсяги експорту через

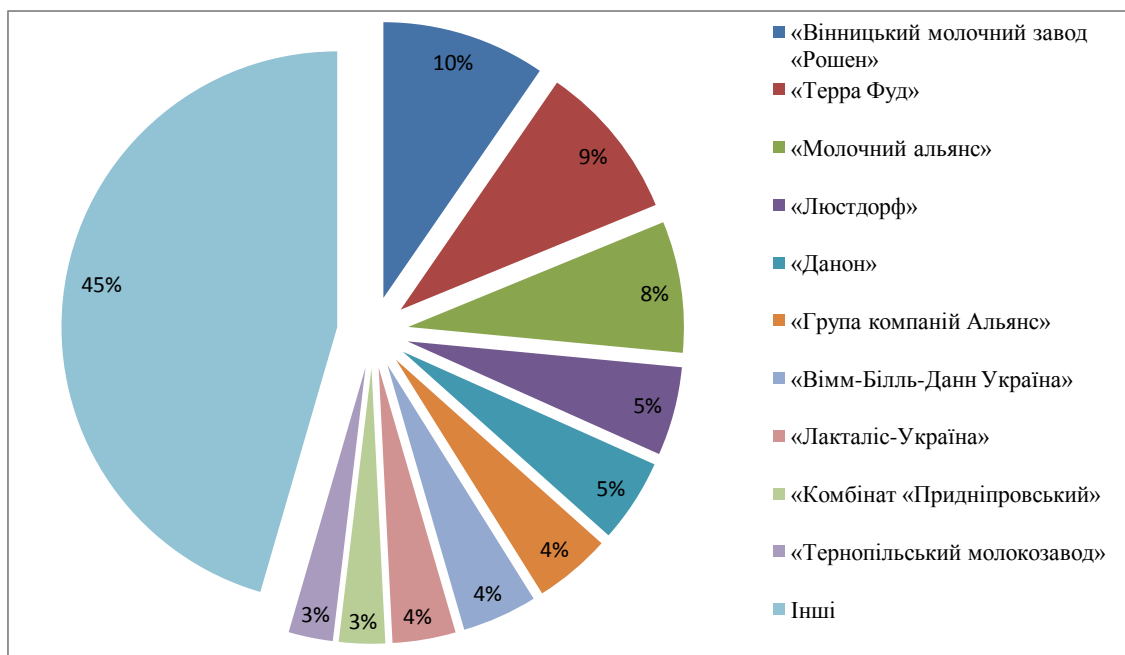

Рис. 1. Частки ринку виробників молочної продукції, 2017 р. [4]

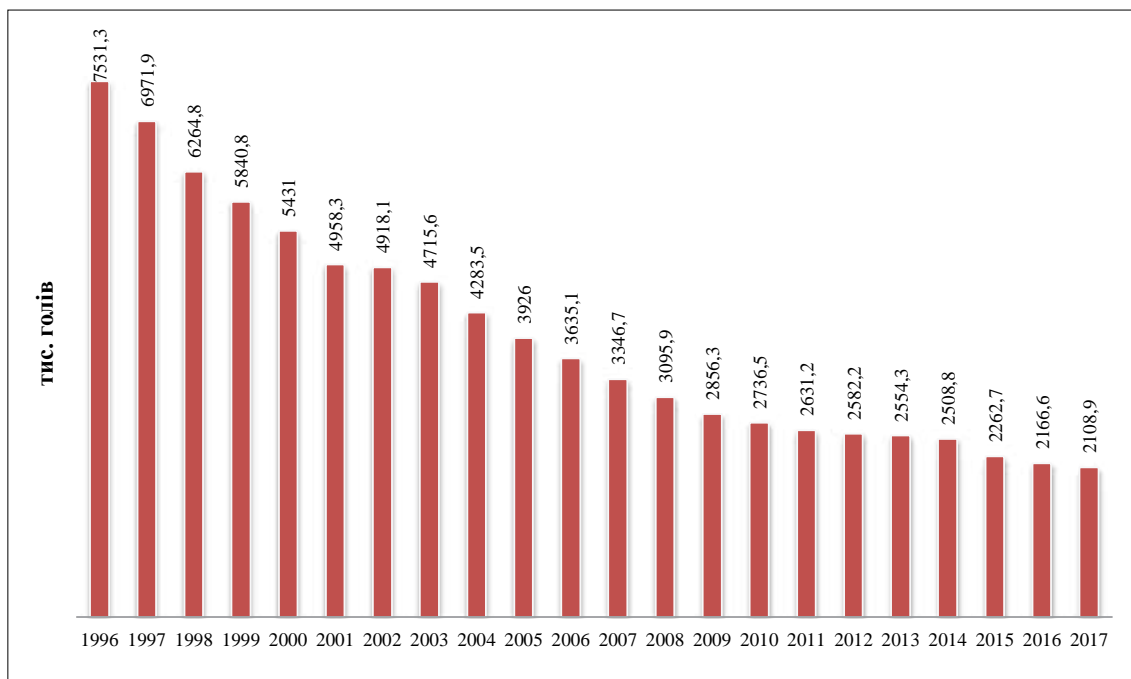

Рис. 2. Динаміка зміни кількості поголів'я корів за 1996–2017 рр. (станом на 1 січня відповідного року) [5]

утрату ринку збуту в окремих країнах СНД та поступово нарощує їх імпорт. Це негативно відображається як на українських підприємствах, які займаються виробництвом та переробкою молока (зумовлено зменшенням потужностей), так і на зовнішньоторговельному балансі.

За даними Державної служби статистики України, у січні-грудні 2017 р. Україна експортувала молочних продуктів на загальну суму 281 624,5 тис. дол. США, що на 78,3% більше, ніж у відповідний період 2016 р. (123 747,7 тис. дол. США), проте на 45,3% менше, ніж у 2013 р. (-233 385 тис. дол. США) [5]. На зниження обсягу експорту молока та молочних продуктів за досліджуваний період значною мірою вплинула заборона поставок молочної продукції в Росію та складність доставки товару в країни Середньої Азії.

Значну частку експорту молокопродуктів становить масло вершкове – 46,09% загального обсягу експорту молочної продукції. У цілому в 2017 р. вершкового масла експортовано на 129 787,7 тис. дол. США, тоді як у 2013 р. частка цього складника експорту молочної продукції становила лише 4,31% (2 203,7 тис. дол. США). З табл. 1 видно, що протягом 2013–2017 рр. спостерігається зростання обсягу експорту вершкового масла як в обсязі, так і структурі експортованої молочної продукції. Це зумовлено різким збільшенням

обсягів експорту до Європи (переважно до Франції), країн СНД та Африки.

Друге місце в структурі експорту молока та молочних продуктів займає молоко та вершки згущені – 28,61% (80 585,3 тис. дол. США). Динаміка цього складника експорту є нестабільною і коливається від 14,73% у 2013р. до 50,27% у 2015 р. З 2015 р. частка молока та вершків згущених мала динаміку зменшення.

Важливу частину експорту займає й реалізація сирів, частка яких у 2017 р. становила 11,54% загального експорту. Досить негативним є постійне скорочення цього складника в експорті молочної продукції з 70,34% у 2013 р. Якщо в 2013 р. вітчизняними підприємствами експортовано сирів на 362 280,3 тис. дол. США, то в 2014 р. – на 120 069,7 тис. дол. США, а в 2017 р. – лише на 32 510,2 тис. дол. США. Інші складники експорту молочної продукції становлять незначну частку в структурі експорту.

Імпорт молокопродуктів в Україні станом на 2017 р. низький, оскільки він є не вигідним через збільшення світових цін на молокопродукти. За досліджуваний період (із 2013 по 2017 р.) спостерігається поступова тенденція до зниження обсягів імпорту молочної продукції (64 803,2 тис. дол. США) порівняно з 2013 р. (241 761,5 тис. дол. США). Однак якщо спостерігати тенденцію 2017 р. до 2016 р., можна зробити висновок про збільшення імпорту, що

Таблиця 1

Експорт молочної продукції за 2013–2017 рр., дол. США [5]

Найменування продукції	2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	Тис дол.	%	Тис дол.	%	Тис дол.	%	Тис дол.	%	Тис дол.	%
Молоко та вершки, незгущені та без додавання цукру	5583,5	1,08	4723,3	1,46	4619,1	2,60	5430,2	3,44	9733,7	3,46
Молоко та вершки, згущені та з додаванням цукру	75854,8	14,73	121074,4	37,39	89300,8	50,27	73672,1	46,66	80585,3	28,61
Маслянка, коагульовані молоко та вершки, йогурт, кефір та інші ферментовані або сквашені молоко та вершки, згущені або незгущені	4895,6	0,95	3973,6	1,23	3334	1,88	2582,1	1,64	4179,8	1,48
Молочна сироватка, продукти, що складаються з натуральних компонентів молока	44191,7	8,58	26601,3	8,22	15510,7	8,73	14340,4	9,08	24827,8	8,82
Масло вершкове та інші жири, вироблені з молока; молочні пасти	22203,7	4,31	47354,7	14,62	29945,3	16,86	37534	23,77	129787,7	46,09
Сири всіх видів і кисломолочний сир	362280,3	70,34	120069,7	37,08	34936	19,67	24317,9	15,40	32510,2	11,54
Всього	515009,7	100	323797,1	100	177645,9	100	157876,8	100	281624,5	100

є негативним явищем для молочного ринку України.

Як видно з рис. 3, майже за всіма товарними групами, крім маслянки, інших молочних продуктів та морозива, спостерігається доволі стійка тенденція до нарощування обсягів виробництва продукції. Найбільшу питому вагу в складі виготовленої продукції займають молоко та вершки. Досить позитивним є щорічне нарощення обсягу їх виробництва:

якщо в 2013 р. підприємствами молочної галузі вироблено молока та вершків 1 081 732 т, то в 2014 р. – 1 238 704 т, а в 2017 р. – 1 105 698 т.

Значну частку в обсязі виготовленої продукції займають кисломолочні продукти (молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти), обсяг виробництва яких у 2017 р. становив 661 167 т. Як видно з рис. 3, цей складник продукції молочної промисловості мав позитивну

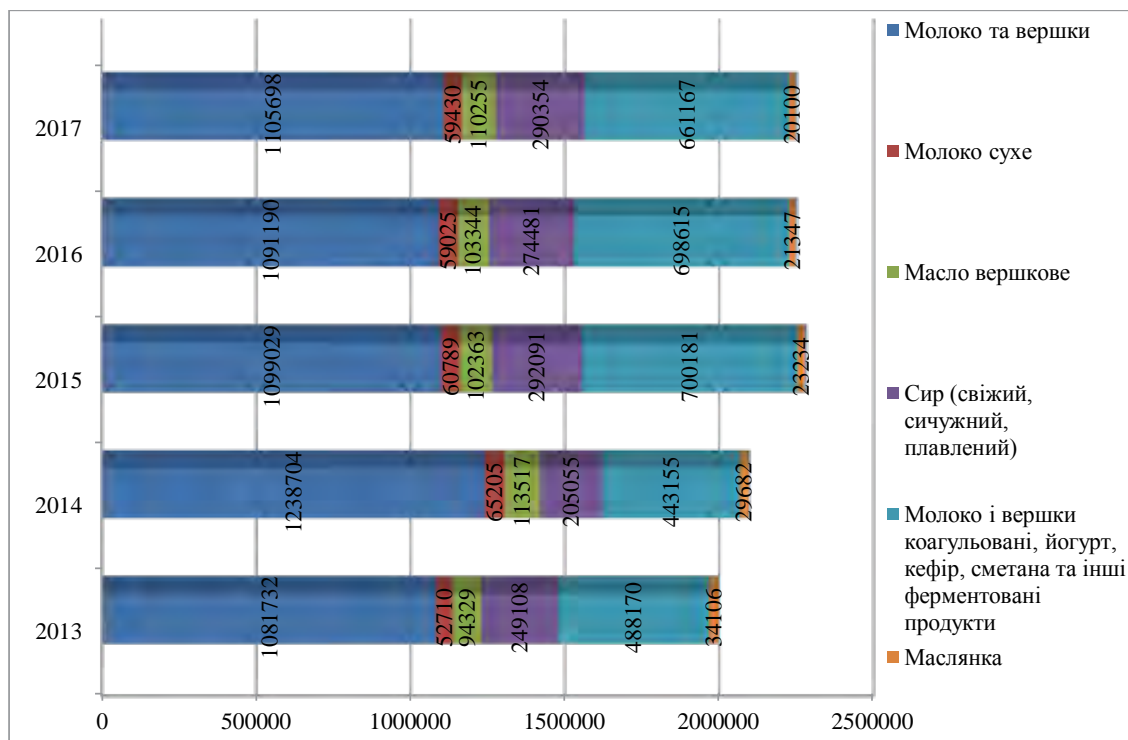

Рис. 3. Аналіз виробництва молокопродуктів у 2013–2017 рр., т [5]

Таблиця 2

Імпорт молочної продукції за 2013–2017 рр., дол. США

Найменування продукції	Імпорт, тис. дол. США				
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Молоко та вершки, незгущені та без додавання цукру	7257,7	3933,0	829,4	1061,5	1444,2
Молоко та вершки, згущені та з додаванням цукру	27055,4	12405,4	1666,4	2137,6	3769,4
Маслянка, коагульовані молоко та вершки, йогурт, кефір та інші ферментовані або сквашені (бактеріальними заквасками) молоко та вершки, згущені або незгущені	21651,9	12344,4	3658,0	3942,4	5617,0
Молочна сироватка, продукти, що складаються з натуральних компонентів молока	7090,3	4800,0	2096,2	1605,9	2368,6
Масло вершкове та інші жири, вироблені з молока; молочні пасти	67380,7	47931,4	2575,7	3790,1	4479,1
Сири всіх видів і кисломолочний сир	111325,4	67607,4	23430,1	29876,5	47125,0
Всього	241761,5	149021,7	34255,9	42414,1	64803,2

динаміку збільшення обсягів виробництва в 2013–2015 рр. та негативну – зменшення протягом 2015–2017 рр.

Значною є й частка виготовленого сиру, обсяги виробництва якого в 2017 р. становили 290 354 т. У цілому динаміка виробництва сирів є нестабільною.

Така ситуація стала наслідком скорочення потенційних ринків збуту української продукції в Росії та зменшення кількості великої рогатої худоби.

Таким чином, на функціонування молочного ринку впливає низка чинників [6–9]: стан виробництва, ринкова інфраструктура, дієвість ринкових механізмів, платоспроможність споживачів.

До основних проблем сучасного українського ринку молочної продукції можна віднести:

1. зменшення поголів'я корів та відсутність достатнього рівня якісної сировини для виробництва різних видів продукції; також існує проблема недостатньої кількості лабораторій для визначення якості молока та молочних продуктів;

2. значну втрату міжнародних ринків збуту і, як наслідок, невеликий ринок збуту продукції; така ситуація сприяє скороченню виробництва молочної продукції підприємствами або ліквідації виробництва;

3. низький технологічний рівень на виробництвах, відсутність сучасного обладнання (багато сировини псується під час неналежного транспортування від виробника до переробного підприємства);

4. зниження рівня внутрішнього споживання через кризові явища в Україні;

5. недостатній рівень структуризації та кооперації підприємств.

Виходячи з наявних проблем, основними напрямками поліпшення стану молочного ринку України є [6–8]:

1. стимуляція з боку держави (створення належного пільгового податкового режиму) створення ферм великої рогатої худоби, що дасть змогу більшити обсяги сировини, відповідно модернізація обладнання та поліпшення якості молочних продуктів;

2. пошук та налагодження міжнародних зв'язків із країнами для експорту продукції, забезпечення належного транспортування молока та молочної продукції;

3. створення інтегрованого та кооперованого виробництва (ефективна система менеджменту на підприємстві).

Висновки з цього дослідження. Дослідження сучасного стану молочної галузі України та виокремлення основних проблем та напрямів розвитку показало, що ця галузь є досить прибутковою та пріоритетною для України. Головними завданнями для поліпшення розвитку ринку молока та молочних продуктів є створення дієвої законодавчої бази для молокопереробних підприємств; припинення гальмування виробництва молочної продукції; створення умов здорової конкуренції та захист споживачів від неякісної продукції.

Не менш важливим чинником є виведення продукції молочної галузі на міжнародний рівень, пошук напрямів збільшення обсягів реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках молочної продукції, зокрема тієї, яка становить основну частину продукції молочної галузі. Додатково необхідно створити ефективний механізм із контролю виконання та реалізації програми щодо підвищення ефективності праці на ринку молока та молочних продуктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильчак С.В. Особливості функціонування ринку молока та молочної продукції. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. № 15.4. С. 357–362.
2. Степанчук С.О., Єфісько Ю.Ю. Стан та перспективи розвитку молочного ринку України. Економіка та держава. 2017. № 5. С. 99–102.
3. Розвиток ринку виробництва молока в Україні в контексті євроінтеграційних процесів / С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук, Т.П. Павлоцька. Економіка АПК. 2017. № 4. С. 25–31.
4. Головний сайт для агробізнесу Latifundist Media: ТОП-10 производителей молочной и молокосодержащей продукции 2017. URL: <https://latifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-molochnoj-i-molokosoderzhashchej-produktsii-2017>.
5. Офіційний сайт Держстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Керанчук Т.Л. Молочна галузь України: перспективи і проблеми розвитку. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2017. № 3(08). С. 133–136. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/25.pdf.
7. Напрями підвищення ефективності діяльності підприємств молочної галузі / В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова, М.Ю. Дзюбо. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 11. С. 12–14.
8. Джеджула В.В., Єпіфанова І.Ю. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2017. 143 с.

REFERENCES:

1. Vasylychak S. V. (2013) Osoblyvosti funkcionuvannja rynku moloka ta molochnoji produkciji [Features of the functioning of the milk and dairy market]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, no. 15.4, pp. 357–362.
2. Stepanchuk S. O. Ju. Ju. Jefisjko (2017) Stan ta perspektyvy rozvytku molochnogho rynku Ukrainy [Status and prospects of development of the dairy market of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5, pp. 99–102.
3. Tyvonchuk S. V., Ja. O. Tyvonchuk, T. P. Pavlocjka (2017) Rozvytok rynku vyrobnyctva moloka v Ukraini v konteksti jevrintegracijnykh procesiv [Development of milk production market in Ukraine in the context of European integration processes]. *Ekonomika APK*, no 4, pp. 25-31.
4. The main site for agribusiness Latifundist Media: TOP-10 producers of milk and milk products 2017. (Electronic resource). Available at: <https://latifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-molochnoj-i-molokosoderzhashchej-produktsii-2017>
5. Official site of the State Statistics Committee of Ukraine (Electronic resource). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Keranchuk T. L. (2017) Molochna ghaluzj Ukrainy: perspektyvy i problemy rozvytku [Ukraine's Dairy Industry: Prospects and Problems of Development]. *Skhidna Jevropa: Ekonomika, biznes ta upravlinnja* (electronic journal), no 3 (08), pp. 133-136. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/25.pdf
7. Dzhedzhula V. V., Yepifanova I. Ju., Dzubko M. Ju. (2018) Naprjamy pidvyshhennja efektyvnosti dijajnosti pidprijemstv molochnoji ghaluzi [Areas of increasing the efficiency of the dairy industry]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, no. 11, pp. 12-14.
8. Yepifanova I. Ju., Dzhedzhula V.V. (2017) Finansovyj analiz ta zvitnistj: praktykum [Financial Analysis and Reporting: Workshop]. *Vinnycja: VNTU*, 143 p. (in Ukrainian)

Dairy market: condition and development trends

Dzhedzhula V.V.

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Vinnytsia National Technical University

Yepifanova I.Yu.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia National Technical University

Hladka D.A.

Student,
Vinnytsia National Technical University

Today the dairy industry is the leading link in the agroindustrial complex of Ukraine. But the production of dairy products is decreasing every year, therefore, in order to overcome this crisis, it is necessary to analyze the current state of production and realization of dairy products, to identify the causes and to give recommendations for further development. After all, in Ukraine there is a high economic, natural and climatic, labor potential of development of this branch. The purpose of this article is to systematize factors that affect the current state of the market of milk and dairy products in Ukraine, determining the directions of activation of the most important mechanisms for increasing the efficiency of the dairy industry in Ukraine. The article reviews the current state and prospects of the Ukrainian dairy market development. Pro-

duction of dairy products is closely linked to a qualitative and sufficient raw material base, production technology, the state of the market infrastructure and consumer solvency. The shortage of raw materials and rising prices for milk and dairy products, the deterioration of the quality of raw materials and the production of dairy products suggests a negative trend in the development of the dairy market. There are a number of leaders who occupy the largest share of the dairy market by 2017.

An analysis of dairy product volumes for the last 5 years was also carried out. The export-import potential of the dairy industry has been investigated in recent years, in general, and by product types. The strategic directions of development of the milk and milk products market and its growth prospects are substantiated.